CZU: 316.454.4:323.1:37.013

MECANISME DE ASIGURARE A REZILIENȚEI SOCIETALE PRIN EDUCAȚIE

Valeria GARBATOVSCHI[91]

ORCID iD: 0009-0002-3998-3393
https://doi.org/10.59295/csienu2025.16

Informații despre recenzent:

ROȘCA Ludmila, doctor habilitat în filosofie, cercetător științific principal,

Subprogramul: CONsolidarea mecanismelor Socio-Economice și Juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor, CONSEJ, 01.05.02. ludmilarosca.com@gmail.com .

Rezumat: *Reziliența societală definește capacitatea colectivă a unei societăți de a rezista și de a se adapta la șocuri interne sau externe, menținându-și funcționalitatea esențială. În contextul provocărilor actuale – globalizare accelerată, crize climatice, amenințări hibride și instabilitate geopolitică – educația devine un pilon esențial al securității și coeziunii sociale. Articolul explorează multiplele mecanisme prin care educația contribuie la fortificarea rezilienței societale, punând accent pe dezvoltarea gândirii critice, educația civică, promovarea toleranței, a diversității culturale și a coeziunii naționale. Este subliniată, în mod special, dimensiunea politică a educației în prevenirea radicalizării, combaterea dezinformării și consolidarea unei culturi democratice. Studiul propune o abordare contextualizată, contextualizată în realitățile Republicii Moldova și aliniată tendințelor europene.*

Cuvinte cheie: educație, reziliență societală, securitate, dezvoltare durabilă, radicalizare, gândire critică.

MECHANISMS FOR ENSURING SOCIETAL REZILIENCE THROUGH EDUCATION

Abstract: *Societal resilience refers to a society's ability to maintain*

91 doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova, vciobanu294@gmail.com .

its functionality and recover from external or internal shocks. In the context of globalization, climate change, and security threats, education plays a crucial role in strengthening societal resilience. This article explores the mechanisms through which education can contribute to increasing societal resilience, with a particular focus on the political dimension. Key instruments include the development of critical thinking and civic spirit, the promotion of tolerance and diversity, and the promotion of education for sustainable development. In the context of threats to border security, education can play a crucial role in preventing radicalization and violent extremism, combating disinformation and information manipulation, etc. Thus, education is an essential tool for building societal resilience in the face of threats to border security.

Keywords: education, resilience, security, society, sustainable development.

Introducere

Într-o lume marcată de multiple crize – de la pandemii la conflicte armate și dezinformare în masă – conceptul de reziliență societală capătă o importanță strategică. Acesta presupune capacitatea unui sistem social de a se adapta rapid la schimbări neașteptate și de a-și menține funcționalitatea esențială. În acest context, educația joacă un rol central, fiind nu doar un vehicul al transmiterii de cunoștințe, ci și un catalizator al coeziunii sociale [5, p. 10] [6, p. 27], al gândirii critice și al rezistenței împotriva manipulării informaționale. Transformările din sistemul educațional nu mai pot fi abordate izolat, ci trebuie corelate cu provocările geopolitice, sociale și tehnologice contemporane. În special în țări aflate la intersecția dintre spațiul estic și cel occidental, cum este Republica Moldova, educația devine un instrument esențial [2, p. 46] în arhitectura rezilienței societale. Articolul de față explorează mecanismele prin care educația poate contribui activ la construirea unei societăți reziliente, capabilă să răspundă coerent și echilibrat la amenințări și incertitudini.

Metodologia aplicată se fundamentează pe o abordare calitativă și interpretativă, utilizând ca metodă principală analiza de conținut aplicată documentelor de politici educaționale și de securitate națională. Au fost analizate în paralel surse internaționale (rapoarte UNESCO, UE, OCDE) și documente strategice ale Republicii Moldova, precum și literatură de specialitate din domeniul științelor politice și educației. De asemenea, s-a

aplicat metoda studiului de caz pentru analiza Republicii Moldova, cu accent pe convergența politicilor educaționale cu obiectivele de dezvoltare durabilă și de securitate societală. Metoda comparativă a fost folosită pentru a pune în evidență diferențele și similitudinile între modelele educaționale europene și cele aplicate în țările în tranziție.

Rezultatele investigației

Cadru theoretic extins: educația și reziliența societală

Reziliența societală este un concept emergent la intersecția dintre științele politice, sociologie și studii de securitate. Potrivit lui David Chandler [1, p. 12], aceasta implică mai mult decât o simplă revenire la normalitate după o criză – presupune învățare, adaptare și transformare sistemică.

Educația este identificată în literatura de specialitate drept un vector central al acestei transformări, fiind capabilă să creeze capacitate instituțională, capital uman și capital social [3, p. 88].

Teoreticienii rezilienței sistemice subliniază importanța învățării colective și a flexibilității mentale pentru adaptarea la noi contexte. În acest sens, educația contribuie direct la formarea unor cetățeni capabili să anticipeze riscuri, să acționeze solidar și să se implice activ în rezolvarea problemelor comunității.

Investigația a scos în evidență cinci direcții principale prin care educația contribuie la creșterea rezilienței societale: (1) dezvoltarea gândirii critice și media literacy; (2) consolidarea culturii civice și democratice; (3) promovarea coeziunii sociale prin diversitate și incluziune; (4) integrarea educației pentru dezvoltare durabilă în curriculum; (5) educația ca parte integrantă a strategiei de securitate națională. Aceste direcții sunt explorate detaliat în secțiunile următoare.

1. **Educația – pilon al rezilienței colective**

Un sistem educațional modern nu se limitează la transmiterea de informații, ci formează competențe și atitudini esențiale pentru viața democratică. În fața crizelor sanitare, economice sau de securitate, capacitatea unei societăți de a se reorganiza rapid depinde în mare măsură de nivelul de instruire, empatie și responsabilitate al cetățenilor săi. Educația contribuie la construirea capitalului uman și social, înzestrând indivizii cu resurse cognitive și emoționale care îi fac mai puțin vulnerabili la manipulare, polarizare sau panică socială. În țări precum Finlanda sau Estonia, reziliența societală a fost consolidată printr-o reformă educațională axată pe autonomie, responsabilizare și gândire critică [7, p. 4] [6, p. 27].

2. Educația și prevenirea radicaalizării

Educația civică, atunci când este implementată în mod activ, nu doar declarativ, poate deveni un veritabil scut împotriva ideologiilor extremiste [4, p. 137]. În Republica Moldova, unde polarizarea geopolitică este puternic resimțită, introducerea unor module de educație civică interactivă și implicarea elevilor în proiecte de participare comunitară pot reduce semnificativ riscul de radicalizare. Programele europene, cum ar fi 'Schools for Democracy' sau 'Radicalisation Awareness Network', oferă exemple de intervenții educaționale timpurii cu rezultate dovedite în consolidarea toleranței, empatiei și apartenenței civice.

3. Educația pentru dezvoltare durabilă – garanție pentru viitor

Educația pentru dezvoltare durabilă (EDD) reprezintă un cadru holistic care integrează dimensiunile economice, sociale și de mediu ale învățării. Aceasta formează cetățeni capabili să înțeleagă complexitatea interdependențelor globale [5, p. 10] și să acționeze responsabil în direcția unui viitor sustenabil. În Republica Moldova, EDD este inclusă parțial în curriculum, însă aplicarea ei sistemică necesită investiții în formarea cadrelor didactice și în elaborarea de resurse educaționale adaptate. Exemple internaționale arată că atunci când elevii sunt implicați activ în proiecte ecologice, de voluntariat sau de responsabilizare socială, gradul de implicare civică și reziliență comunitară crește. De aceea, EDD nu trebuie privită ca o disciplină separată, ci ca un principiu transversal care structurează întreg procesul educațional.

4. Combaterea dezinformării prin alfabetizare media

Unul dintre cele mai urgente pericole la adresa rezilienței societale îl constituie dezinformarea sistemică. Aceasta poate destabiliza încrederea în instituții, poate alimenta conflicte sociale și poate submina procesele democratice. Educația pentru alfabetizare media și informațională dezvoltă capacitatea elevilor de a analiza critic sursele de informații, de a detecta manipulările și de a evalua credibilitatea mesajelor. În țări precum Finlanda, această competență este integrată în toate disciplinele, nu doar în tehnologia informației sau limba maternă. În Republica Moldova, inițiativele pilot realizate de ONG-uri și sprijinite de parteneri internaționali pot fi scalate la nivel național prin politici educaționale incluzive și prin colaborare între Ministerul Educației și Cercetării, mass-media și organizațiile societății civile.

5. **Educația ca strategie de Securitate națională**

Educația este adesea percepută ca un domeniu social, însă realitatea contemporană o plasează în centrul strategiilor de securitate națională. În contextul războiului hibrid, al propagandei și al migrației în masă, rolul educației se extinde dincolo de sala de clasă. O populație educată este mai puțin predispusă la manipulare, extremism și comportamente antidemocratice. Astfel, politicile educaționale trebuie să fie aliniate cu strategiile de apărare și securitate, fără a politiza conținuturile, ci promovând valori universale precum democrația, respectul drepturilor omului și toleranța. În Moldova, acest lucru se poate realiza prin formarea cadrelor didactice în domeniul securității informaționale, prin introducerea educației civice critice și prin cooperare transinstituțională.

Studiu de caz: Republica Moldova

În contextul geopolitic specific Republicii Moldova, aflată între influența Uniunii Europene și cea a Federației Ruse, reziliența societală dobândește o semnificație strategică. Sistemul educațional moldovenesc a fost supus unor reforme repetate, însă provocările persistente legate de subfinanțare, migrația cadrelor didactice [10, p. 19] și lipsa de coerență a politicilor publice reduc capacitatea de reacție rapidă și adaptare. Totuși, există inițiative promițătoare: proiectele de parteneriat cu Finlanda privind reformarea curriculumului, implicarea tinerilor în proiecte Erasmus+, precum și lansarea unor programe naționale de alfabetizare media în colaborare cu ONG-uri locale. De asemenea, Strategia Educației 2030 (Ministerul Educației, 2022) plasează accent pe învățarea centrată pe elev, educația pentru democrație și sustenabilitate, oferind un cadru favorabil pentru integrarea conceptului de reziliență societală în politicile educaționale.

În țările nordice, precum Finlanda și Suedia, educația este recunoscută ca infrastructură de bază a securității societale. Curriculumul național finlandez include componente explicite de gândire critică, educație globală și alfabetizare media încă din ciclul primar. În Estonia, o altă țară aflată la frontiera estică a UE, educația digitală și securitatea cibernetică sunt parte integrantă din formarea elevilor. În Regatul Unit, strategiile de prevenire a radicalizării (ex. programul „Prevent") sunt implementate în colaborare cu școlile și profesorii, care sunt formați să identifice semne timpurii de radicalizare. Aceste bune practici pot fi adaptate și în contextul Republicii Moldova, în special prin consolidarea autonomiei școlilor, dezvoltarea profesională continuă a cadrelor didactice și integrarea transdisciplinară a competențelor pentru reziliență.

Recomandări de politici publice:

Pentru consolidarea rezilienței societale prin educație în Republica Moldova, se recomandă următoarele măsuri strategice la nivel de politici publice:

1. Integrarea explicită a conceptului de reziliență societală în cadrul curricular național, cu referințe transdisciplinare.

2. Formarea continuă a cadrelor didactice în domeniile educației civice, media literacy, dezvoltare durabilă și securitate societală.

3. Înființarea unui Consiliu Național pentru Educația pentru Reziliență, care să coordoneze politicile și proiectele intersectoriale.

4. Alocarea de fonduri publice și sprijin pentru inițiativele comunitare care promovează participarea civică, diversitatea și incluziunea socială.

5. Dezvoltarea unor parteneriate internaționale cu instituții educaționale din state membre UE pentru transfer de bune practici și inovații pedagogice.

6. Monitorizarea periodică a impactului educației asupra indicatorilor de coeziune socială și securitate democratică.

Concluzii

Educația ocupă un loc central unei noi paradigme de guvernare democratică și dezvoltare durabilă. În fața incertitudinilor globale, reziliența societății nu mai poate fi construită doar prin infrastructuri sau reglementări, ci prin oameni – prin cetățeni informați, implicați și solidari. Viitorul Republicii Moldova este strâns corelat cu capacitatea sa de a transforma școala într-un spațiu al învățării pentru viață, al cultivării gândirii critice și al formării unei conștiințe civice active. Se impune o schimbare de paradigmă, în acord cu de la educație ca serviciu, la educație ca strategie de supraviețuire și progres social.

Rezultatele analizate sugerează că educația este un mecanism esențial pentru construirea unei societăți reziliente, capabile să facă față provocărilor complexe ale secolului XXI. Prin dezvoltarea gândirii critice, a spiritului civic, prin alfabetizare media și prin promovarea sustenabilității, educația contribuie la prevenirea crizelor, la consolidarea democrației și la protejarea securității naționale. În cazul Republicii Moldova, este necesară o reconceptualizare a politicilor educaționale, astfel încât acestea să fie integrate coerent în viziunea de dezvoltare durabilă și de securitate colectivă. Implementarea educației pentru reziliență trebuie să fie susținută prin investiții strategice, formare continuă și parteneriate internaționale. Numai astfel putem construi nu doar o educație de calitate, ci o societate pregătită

să răspundă inteligent și solidar la provocările viitorului.

Referințe bibliografice:
1. CHANDLER, David. Resilience: The Governance of Complexity. London: Routledge, 2014.
2. COJOCARU, Octavian. Educația în Republica Moldova: între tranziție și europenizare. In: Revista de Politici Publice și Administrație, 2020, vol. 6(1), pp. 45–59.
3. EUROPEAN COMMISSION. Strategic Foresight Report 2020. Brussels, 2020.
4. EUROPEAN COUNCIL. EU Security Union Strategy 2021–2025. Brussels, 2022.
5. GIDDENS, Anthony. The Politics of Climate Change. Cambridge: Polity Press, 2009.
6. HOFFMAN, Bruce. Inside Terrorism. 3rd ed. New York: Columbia University Press, 2018.
7. MINISTERUL EDUCAȚIEI. Strategia Educației 2030. Chișinău, 2022.
8. OECD. Education for Resilience in Times of Crisis. Paris: OECD Publishing, 2021.
9. RAN CENTRE OF EXCELLENCE. Preventing Radicalisation in Schools. Brussels: European Commission, 2019.
10. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris: UNESCO, 2017.
11. WORLD BANK. Resilient Societies through Human Capital Investments. Washington D.C.: The World Bank, 2021.

Date despre autor:

Valeria GARBATOVSCHI, doctorandă la specialitatea: 561.01 Teoria și metodologia politologiei, instituții și procese politice, Universitatea de Stat din Moldova, profesor discipline de specialitate pedagogice, bazele antreprenoriatului în cadrul Colegiului ,,Alexei Mateevici" din Chișinău. Implicată în proiecte educaționale în calitate de formator, consultant, precum: Proiectul ,,Dezvoltarea culturii utilizării datelor statistice în sistemul asistenței sociale", cu suportul Proiectul Date pentru Impact (D4I) și Misiunea Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională în Republica Moldova; Proiectul ,,Digitalizarea și dezvoltarea învățământului dual pedagogic", implementat de Colegiul „Alexei Mateevici" cu suportul proiectului ,,Promovarea Învățământului Profesional Tehnic pentru o Economie Verde", ș.a. Autor a unui capitol în monografie, articole științifice, peste 5 suporturi de curs, 2 ghiduri metodologice, ș.a.